

Groot-Nederland & Groot-Colombia, 1815-1830

Voor Tine

Groot-Nederland & Groot-Colombia 1815-1830

De droom van Willem I

SYTZE VAN DER VEEN

Hilversum

Verloren

2015

Deze publicatie kwam tot stand met steun van de Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, de Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel en de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting.

Afbeeldingen op het omslag: voor Vicente Suárez Ordoñez, Alegoría de América, ca. 1800, Colección Diputación de Alicante; achter Willem I, detail van een statieportret door Joseph Paelinck, 1819, Rijksmuseum Amsterdam; Simón Bolívar, portret door José Gil de Castro, ca. 1823, Museo de Arte de Lima.

ISBN 978-90-8704-545-6

© 2015 Sytze van der Veen & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht
Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Twee grootheden en een kleinigheid	7
Groot-Nederland: geboorte van een koninkrijk	15
Voorspel van de vijftienjarige oorlog	29
Groot-Colombia: geboorte van een republiek	39
Slinkse bedrijven	53
Onvreedzaam eiland	63
De Oude en de Nieuwe Wereld	79
De droom van de koning	97
Werk in uitvoering	110
Berichten uit Colombia	127
Duel in Bogotá	141
De overtreffende trap van een kanaal	159
Dictatuur van de onmacht	168
Begin van het einde	187
De ondergang van Groot-Colombia	205
De ondergang van Groot-Nederland	217
Losse einden	229
Noten	246
Literatuur	263
Verantwoording illustraties	269
Register van personen	270

▲ C. van Baarsel, 'Nieuwe kaart van het Koninkrijk der Nederlanden', Haarlem 1816. Schaal ca. 1:1.000.000.

Twee grootheden en een kleinigheid

Colombia en Nederland hebben beide hun onafhankelijkheid bevochten op Spanje. Met een tijdsverschil van twee eeuwen kwamen daaruit twee republieken voort, die elk een fase markeren in de ondergang van de Spaanse wereldmacht. De Republiek der Verenigde Nederlanden verzorgde in de zeventiende eeuw de opmaat van dat proces, de Republiek Colombia tussen 1810 en 1825 de finale. Een paar jaar voordat in Colombia de republiek werd uitgeroepen veranderde Nederland in een koninkrijk.

De betrekkingen tussen dat prille Koninkrijk der Nederlanden en de kersverse Republiek Colombia vormen het onderwerp van dit boek. Om deze staten te onderscheiden van hun kleinere opvolgers worden ze voorzien van het adjectief 'groot'. Groot-Colombia bestond van 1819 tot 1830 en omvatte het grondgebied van de huidige republieken Venezuela, Colombia, Panama en Ecuador. Groot-Nederland bestond van 1815 tot 1830 als de vereniging van Nederland, België en Luxemburg. Beide grootse staten vielen uiteen in 1830 – een coïncidentie die niet voortkwam uit hun onderlinge betrekkingen, maar daaraan wel een einde maakte. In de Zuid-Amerikaanse historiografie is 'Gran-Colombia' de gebruikelijke term om deze uitgestrekte republiek te onderscheiden van haar verkleinde opvolger. Naar analogie daarmee kan 'Groot-Nederland' worden gebruikt om het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te onderscheiden van zijn gehalveerde voortzetting na 1830, het huidige Koninkrijk der Nederlanden.¹

Liberale vlegeljaren

In de ogen van tijdgenoten was de opstand van de Spaanse koloniën in Amerika een 'liberale' omwenteling. Dat begrip had destijds geen welomschreven betekenis en moet dan ook met omzichtigheid worden gehanteerd. Klakkeloze projectie van hedendaagse liberale uitgangspunten op het verleden leidt tot anachronistische vertekening. De liberaal van de vroege negentiende eeuw is een dubbelzinnig wezen, schipperend tussen vernieuwingsdrang en behoudzucht. Nu eens doet hij zich voor als een ruimdenkende conservatief, dan weer als een verstokte revolutionair. Bij gebrek aan eenduidigheid geeft het begrip aanleiding tot veel verwarring. Koning Willem I en Simón

Bolívar, de hoofdrolspelers van deze geschiedenis, beschouwden zichzelf als liberalen. Hun politieke tegenstanders deden dat eveneens.

Rond 1820 kwam de term ‘liberalisme’ in zwang voor een breed spectrum aan min of meer vooruitstrevende denkbeelden. Ter rechterzijde bevonden zich burgers die de excessen van de Franse Revolutie niet waren vergeten en terugschrokken voor nieuwe democratische experimenten. Hun liberalisme beperkte zich tot constitutionalisme: zij konden vrede hebben met het postrevolutionaire bestel, vooropgesteld dat een grondwet hun bescherming bood tegen vorstelijke willekeur en zij in economisch opzicht hun gang konden gaan. Deze gematigde liberale burgers hadden weinig op met de radicalen die zich links van hen manifesteerden en vasthielden aan idealen van vrijheid en gelijkheid. Links-liberalen streefden naar hervormingen die in de ogen van rechts-liberalen de staat en de samenleving ondermijnden. Tussen die twee uitersten was elke gradatie van liberalisme mogelijk.

Het liberalisme had in deze vlegeljaren een revolutionaire potentie, al waren lang niet alle liberalen revolutionair. Deze nuance ontging de conservatieve staatslieden die na 1815 de dienst uitmaakten. Zij hadden de neiging om liberalen van allerlei pluimage over één kam te scheren en hen te beschouwen als een gevaar voor de ‘legitieme’ orde. Vijftien jaar lang gold de Legitimitéit als het ideologische richtsnoer van de Europese politiek. Het dogma pretendeerde een metafysische herkomst, maar had weinig meer om het lijf dan de verdediging van de status quo. De pragmatische regeringsleiders van de Restauratie streefden eerder naar het voorkomen van een revolutionaire terugval dan naar herstel van een prerevolutionaire toestand. Dat laatste had ook weinig zin, want de wereld zou na 1815 nooit meer worden wat zij vóór 1789 was geweest.

Uit angst voor hernieuwde chaos spanden de heersende machten zich in om liberale uitingen in te dammen. De schijnbare rust van de Restauratie blijkt bij nadere beschouwing een ingehouden spanning. Nooit maakte de wereld zoveel revolutiepozingen mee als in de jaren tussen 1815 en 1830: in Zuid-Amerika, maar ook in Spanje, Portugal, Italië, Griekenland, België en Polen vonden ‘liberale’ omwentelingen plaats. De handhavers van de legitieme orde probeerden uit alle macht dijken op te werpen tegen het aanzwellende democratische getij. Voorlopig wisten ze de revoluties in de Oude Wereld de kop in te drukken, maar ze kregen geen greep op die in de Nieuwe.

Op den duur haalde ook in Europa de repressie weinig uit, want het liberalisme groeide tegen de verdrukking in. Dankzij de Juli-Revolutie van 1830 kwam het in Frankrijk in zijn gematigde vorm aan de macht. In de loop van de negentiende eeuw zou het zijn revolutionaire aspect kwijtraken, naarmate het zich meer en meer ontwikkelde tot het gedachtegoed van de gezeten burgerij. Het liberalisme werd na 1848 de ideologie van de gevestigde orde en de fakkel van de revolutie werd overgenomen door het socialisme.²

Republiek en koninkrijk

De Spaanse koloniën in Amerika riepen zich uit tot republieken van liberale signatuur. Voor conservatieve tijdgenoten was dat een pleonasme: de legitimiteit was in hun ogen synoniem met de monarchie, terwijl een republiek een uitvloeisel was van een gebrek aan legitimiteit. Republieken riekten na 1815 naar revolutie, ook al had Napoleon aan de Franse Revolutie een monarchale en zelfs imperiale draai gegeven.

▲ Kaart van de Republiek Colombia, 'naar Humboldt en andere autoriteiten' (1823), schaal ca. 1:4.250.000.

Juist vanwege de republikeinse staatsvorm vormde de onafhankelijkheid van de Nieuwe Wereld een onoverkomelijk struikelblok voor de Oude. De Zuid-Amerikaanse republieken werden gezien als een uitbraak van de revolutie die in Europa zojuist was bedwongen. Dit ideologische bezwaar gold niet voor Brazilië, dat in 1822 onafhankelijk werd als een keizerrijk onder een prins uit het Portugese koningshuis (als zodanig zou het bestaan tot 1889, toen het alsnog een republiek werd). Dankzij haar monarchale gedaante kon Brazilië door de Europese mogendheden probleemloos worden erkend.

Daarentegen kwam erkenning van de Spaanstalige republieken neer op vloeken in de kerk van de legitimiteit. Door haar revolutionaire aanzien was Zuid-Amerika een ideologisch taboe, maar sinds de zestiende eeuw stond het tevens te boek als een zinnebeeld van legendarische rijkdom. De ondergang van het Spaanse imperium activeerde de mythe van El Dorado in de Europese verbeelding. Door een overdreven voorstelling van de schatten van de Nieuwe Wereld kwam de hebzucht op gespannen voet te staan met de ideologische rechtzinnigheid. De toenemende spanning tussen politieke correctheid en commercieel winstbejag zou een breekpunt worden voor de Alliantie die na 1815 de Europese politiek bestierde. Dezelfde spanning kleurde de betrekkingen tussen Groot-Nederland en Groot-Colombia.

Zowel liberalen als conservatieven zagen in de Nieuwe Wereld de tegenpool van de Oude, zij het met een tegengestelde waardering. Beide Europese perspectieven leidden tot overschatting van het liberalisme van de nieuwe republieken. Deels beriepen de opstandelingen zich inderdaad op de Franse Revolutie, hoewel de Noord-Amerikaanse bevrijdingsoorlog minstens zo'n belangrijk precedent vormde. De onafhankelijkheid van Zuid-Amerika is ondenkbaar zonder die twee omwentelingen, terwijl daarnaast vaak wordt gewezen op de emanciperende invloed van de Verlichting. Moge die samenhang in theoretische zin aannemelijk zijn, de doorwerking van verlichte ideeën op de Zuid-Amerikaanse realiteit valt moeilijk te meten. De intellectuelen die het voortouw namen koesterden Europese denkbeelden, maar ongeletterde kleurlingen of indianen in Bolívars bevrijdingsleger hadden weinig affiniteit met de Verlichting.

De nieuwe staten huldigden democratische principes en voerden vrijheid en gelijkheid in hun vaandel, al schoot hun praktijk vaak tekort bij hun idealen. Zoals de Republiek der Nederlanden in de zeventiende eeuw niet de theocratie werd die sommige steile calvinisten voor ogen had gestaan, zo ontwikkelden de republieken in Zuid-Amerika zich niet tot de liberale heilstaten waarvan sommige Europese radicalen droomden. Niettemin lagen denkbeelden als volkssoevereiniteit en representativiteit van de regering ten grondslag aan hun staatsvorming. De afschaffing van slavernij was een andere liberale verworvenheid – een stap die zowel de Verenigde Staten als Nederland pas in de jaren zestig van de negentiende eeuw zouden zetten.³

Geen utopische gedochten

De Nederlanders die vanaf 1825 hun opwachting maakten in Bogotá verwezen graag naar de gemeenschappelijke strijd tegen Spanje. Hadden hun voorouders zich niet evenals de Colombianen ontworsteld aan de Spaanse dwingelandij? De vergelijking was een aardige binnenkomer, maar liep in historisch opzicht mank. De heren die toenadering zochten tot Bolívar waren geen vertegenwoordigers van de Republiek der Nederlanden, maar van het gelijknamige Koninkrijk. Dat was pas ontstaan in 1815, vier jaar voordat de Republiek Colombia werd uitgeroepen. Ook dit Koninkrijk der Nederlanden was het resultaat van een bevrijdingsoorlog, zij het van minder epische proporties dan die van zijn republikeinse voorganger of van het republikeinse Colombia. Veeleer dankte het zijn ontstaan aan de ineenstorting van het napoleontische keizerrijk.

Gezien de gelijktijdige ondergang van Groot-Nederland en Groot-Colombia in 1830 is het verleidelijk te denken dat zowel dit koninkrijk als deze republiek tot mislukking waren gedoemd. Die veronderstelling is onterecht, beide konden zich in de jaren twintig van de negentiende eeuw presenteren als levensvatbare staten. In beide gevallen was het rond 1825 ondenkbaar dat ze binnen een paar jaar op de mestvaalt van de geschiedenis zouden belanden; integendeel, op dat tijdstip wekte hun toestand alleszins hoopvolle verwachtingen voor hun verdere ontwikkeling.

Die hoogzomer van het optimisme duurde niet lang, want min of meer gelijktijdig verschenen aan weerskanten van de oceaan separatistische donderkoppen aan de horizon. De middelpuntvliedende krachten verkregen in beide staten de overhand en veroorzaakten in korte tijd hun desintegratie. De gemakzuchtige wijsheid achteraf trekt uit de mislukking de conclusie van onvermijdelijkheid, op basis van een logica die de oorzaak verklaart uit het gevolg. Terugblikkend lijken Groot-Colombia en Groot-Nederland utopische gedochten zonder overlevingskans, maar in beide gevallen had de afloop anders kunnen zijn – wanneer de politieke conjunctuur op beslissende momenten wat anders was geweest en de hoofdrolspelers wat meer goede wil of gezond verstand aan de dag hadden gelegd.

Curaçao als connectie

De eerste hoofdstukken beschrijven het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Colombia, kort voordat ze met elkaar in aanraking kwamen. De interactie tussen twee staten kan worden beschreven in termen van onpersoonlijke krachten, maar die mechanistische benadering is in dit geval misplaatst. Groot-Colombia werd gedomineerd door Simón Bolívar, de eerste en enige president van deze republiek; Groot-Nederland door Willem I, de eerste en enige koning van dit konink-

▲ Kaart van Curaçao door Cornelis van Baarsel (1818), schaal ca. 1:175.000.

rijk. Zij vereenzelvigden zich dermate met hun respectievelijke staten dat zonder hen Groot-Colombia noch Groot-Nederland zou hebben bestaan. De personificatie is in beide gevallen meer dan een stijlfiguur.

De betrekkingen tussen beide landen ontstonden doordat Willem I toenadering zocht tot Bolívar. De ideologische beladenheid van Zuid-Amerika dwong de koning behoedzaam te opereren, waarbij zijn speelruimte werd bepaald door de afhankelijke positie van zijn rijk in Europa. De Nederlandse politiek jegens Colombia hing nauw samen met de Europese reacties op de onafhankelijkheid van de Spaanse koloniën. Een excursie in de internationale politiek is noodzakelijk, alvorens de eerste Nederlandse consuls kunnen afreizen naar Colombia. Aan de hand van hun rapporten worden de binnenlandse ontwikkelingen in de republiek beschreven.

Van de lezer wordt enige lenigheid gevraagd, want het verhaal springt heen en weer tussen Nederland en Colombia. De tussenstap in het transatlantische gehinkel vormt het eiland Curaçao, destijds gelegen voor de kust van Groot-Colombia en sinds 1830, na de opdeling, voor die van Venezuela. Als Nederlandse kolonie was Curaçao de voor de hand liggende connectie tussen het kersverse koninkrijk en de zojuist ontstane republiek. De contacten tussen Nederland en Colombia voltrokken zich via Curaçao, dat in de visie van Willem I moest uitgroeien tot het Nederlandse handelscentrum voor Midden- en Zuid-Amerika. Bovendien bood het de gelegenheid om de gevoeligheden

te vermijden die de erkenning van Colombia opriep: via Curaçao kon Willem I in koloniale vermomming buitenlandse politiek bedrijven. Het eiland was de kleinigheid die de twee grootheden met elkaar verbond.

▲ De landing van de prins van Oranje in Scheveningen, 30 november 1813. Ets van Reinier Vinkeles naar een tekening van Jan Willem Pieneman.